

**CONCEPT STRATEGISCHE AGENDA WEST-BRABANT
2012-2020, visiedeel**

**Vastgesteld door Algemeen Bestuur Regio West-Brabant
d.d. 8 juli 2011**

West-Brabant...sterke regio in transitie

In de zomer van 2008 hebben de colleges van burgemeester en wethouders van 18 West-Brabantse gemeenten en de Zeeuwse gemeente Tholen hun samenwerkingsambitie vastgelegd in de *'Strategische Agenda West-Brabant 2008-2011'*.

In deze periode zijn via een aantal programmalijnen en concrete projecten zeer stevige stappen gezet in een verdergaande strategische samenwerking op de schaal van West-Brabant. In de West-Brabantse samenwerking hebben de negentien gemeenten aangetoond dat krachten efficiënt en effectief gebundeld kunnen worden. Succesvolle voorbeelden hiervan zijn onder meer: de Ruimtelijke Visie West-Brabant en de Strategische Visie Goederenvervoer. Beide visies geven antwoord op de vraag hoe West-Brabant haar toekomst ziet op ruimtelijk gebied en op het gebied van mobiliteit. In het toeristische meerjarenprogramma Brabant aan Zee bundelen gemeenten, onderwijs en ondernemers de krachten om watersportvoorzieningen verder te ontwikkelen met als doel West-Brabant op de kaart te zetten als belangrijk watersportgebied. Op gebied van Leefbaarheid is met de Integrale dorpsontwikkelingsplannen (Idops) en de pilot 'regionale aanpak Leefbaarheid' een duidelijk signaal afgegeven over hoe wij ons landelijk gebied met haar kleinekernen vitaal willen houden. Kortom: samenwerking loont dus voor klein en groot. Op 1 januari 2011 is aan de West-Brabantse samenwerking massa en slagkracht toegevoegd door het aangaan van een gemeenschappelijke regeling en het fysiek accommoderen van de ambtelijke capaciteit in het 'West-Brabant Huis' te Etten-Leur.

De 19 gemeenten willen hun succesvolle alliantie ook na 2011 verder uitbouwen en versterken. Omdat verandering de enige constante is en blijft, is een (periodieke) herijking van de Agenda noodzakelijk. De voorliggende *'Strategische Agenda West-Brabant 2012-2020'* speelt in op actuele ontwikkelingen in West-Brabant en haar omgeving, bouwt voort op de bestaande bestuursopdrachten, en anticipeert op toekomstige vraagstukken en kansen.

Wat ook steeds meer duidelijk wordt is dat West-Brabant alleen door wisselende allianties te sluiten de belangen van haar inwoners, bedrijven en instellingen het meest optimaal kan bedienen. Sociaal-economisch en maatschappelijk tekent zich een nieuwe ordening af. Een ordening die voor West-Brabant steeds meer op de Noord-zuidas is georiënteerd. De relaties liggen op vrijwel alle terreinen, of het nu economisch is, arbeidsmarkt, infrastructuur, natuur en landschap, toeristisch, woningmarkt, etc.. Onze regio maakt deel uit van de provincie Noord-Brabant en BrabantStad, maar een succesvolle regio zullen we alleen kunnen zijn als we samen met onze partners om ons heen optrekken. Daarom zijn de Stadsregio Rotterdam, Drechtsteden, Zeeland en Vlaanderen met provincie en stad Antwerpen steeds belangrijker wordende samenwerkingspartners.

De *'Strategische Agenda West-Brabant 2012-2020'* schetst in de eerste twee hoofdstukken het beeld van West-Brabant, de historie en de huidige situatie. In het tweede hoofdstuk staan de ontwikkelingen die op ons afkomen geformuleerd. Ook de eigen ambities krijgen daarin een plaats. Met andere woorden: daar staat onze visie over de voor ons wenselijke toekomst. Vanuit dat visiedeel is al een eerste begin gemaakt met het benoemen van die zaken die dat toekomstbeeld werkelijkheid moeten laten worden.

Nadrukkelijk markeert deze tweede generatie van de Strategische Agenda een transformatie van een *overhedensamenwerking*, welke in de afgelopen periode tot stand is gebracht, naar een 'gouden driehoek' tussen overheden, ondernemers (bedrijfsleven en de maatschappelijke ondernemers) en onderwijs. Deze Agenda en dan met name ook het Uitvoeringsdeel er van (1^e concept) is dan ook in nauwe samenwerking tussen deze 3 O's tot stand gekomen. Daarmee is de Agenda niet langer een 'exclusief' manifest van vooral gemeenten, maar een gedeelde en breed gedragen, maatschappelijke Agenda voor West-Brabant. Onderschrijven van deze Agenda door andere partijen dan de 19 gemeenten waarmee het begon, lijkt in dit opzicht een kleine, symbolische daad, maar zal naar onze overtuiging wederom een historische sprong voorwaarts zijn, die West-Brabant duurzaam zal versterken! Dat onderschrijven van die agenda houdt ook in dat nader bepaald moet worden wie voor wat verantwoordelijk is voor uitvoering. In nogal wat gevallen zal dat niet de Overheid zijn, maar Onderwijsinstellingen en/of Ondernemers. De overheid is in de meeste gevallen wel minimaal faciliterend. De hoofdstukken 3 en 4, waarin die Uitvoeringsagenda komt te staan zijn nog in bewerking. Een concept treft u in de bijlage aan. Het visiedeel dat nu aan u wordt voorgelegd is ter

vaststelling. De drie O's presenteren in de tweede helft van 2011 de concretisering van het Visiedeel, ofwel de Uitvoeringsagenda.

Vier leidende principes voor samenwerking in West-Brabant

De samenwerking in West-Brabant zal zich tussen 2012 en 2020 zichtbaar laten leiden door vier dominante principes:

1. duurzame ontwikkeling (triple P)

Geïnspireerd door de Telos-driehoek (Planet, People, Profit) staat de samenwerking in West-Brabant pal voor duurzame ontwikkeling, waarbij sprake is van een uitgebalanceerd ontwikkelingsproces gericht op het bevorderen van de veerkracht en kwaliteit van de natuur (ecologie), van het lichamelijke en geestelijke welzijn van zijn inwoners (sociaal-maatschappelijk) en een gezonde economische ontwikkeling (economie). Verbetering van het ene mag niet ten koste gaan van de andere(n). De ontwikkeling is dusdanig in balans en daardoor houdbaar dat er geen afwenteling in de tijd (toekomstige generaties) of ruimte (andere regio's) plaatsvindt. De Agenda gaat daarom uit van een integrale benadering van maatschappelijke vraagstukken waarbij de drie perspectieven relevant zijn.

2. brede maatschappelijke alliantievorming (triple O)

We doen de dingen in Brabant vanuit de triple Helix-gedachte: de 3 O's van Onderwijs, Ondernemers en Overheid werken nauw samen en versterken elkaar.

De overheid heeft in toenemende mate uitsluitend een regisserende rol, omdat bedrijfsleven, maatschappelijke instellingen en onderwijs redelijk autonoom hun investeringsbeslissingen kunnen bepalen. Opgave wordt dan dus om ieder, vanuit de eigen rol, verantwoordelijk te maken voor de toekomstige ontwikkelingen van onze regio en daarbij zo veel mogelijk aansluiting te zoeken bij de ambities van onze partners.

3. samenwerking in vier windrichtingen (NOZW) vanuit centrale ligging in de Zuidwestelijke Delta

West-Brabant maakt binnen Nederland onlosmakelijk deel uit van de Zuidwestelijke Delta en internationaal van de Rijn-Schelde-Maas-Delta. De MIRT verkenning Antwerpen-Rotterdam, de Havenvisie van het Havenbedrijf Rotterdam, de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte positioneren ons iedere keer op die manier. Dat betekent dat de samenwerking primair ook op schaal van de Zuidwestelijke Delta moet. De provincie Noord-Brabant, Drechtsteden, Stadsregio Rotterdam, Zeeland, Vlaanderen en Midden-Brabant zijn dan natuurlijke samenwerkingspartners.

West-Brabant draagt krachtig en herkenbaar bij aan de duurzame ontwikkeling van de Rijn-Schelde-Maas-Delta in ecologisch, sociaal-maatschappelijk en economisch opzicht en is daaraan complementair vanuit haar eigen kracht!

4. Samenwerking binnen de West-Brabantse regio

Voor die opgaven waar samenwerking tussen de 19 noodzakelijk is doen we dat. Daar waar een kleiner schaalniveau voldoende is, wordt de samenwerking op dat niveau vorm gegeven. Ten allen tijde dus maatwerk. Het samen optrekken van de drie gemeenten in het Land van Altena is voor hen van belang, net als dat bij de Dongemondgemeenten het geval is. Volkshuisvestingvragen pakken we op in drie subregio's. Dat is de juiste schaal. Ook op het gebied van bedrijfsvoering zijn er subregionale allianties. Die samenwerking is daarmee wel degelijk ook van groot belang voor West-Brabant. Immers, de 19 gemeenten individueel bepalen hoe sterk ze samen willen zijn.

Het DNA van West-Brabant

Aan duurzame ontwikkeling en toekomstbestendige versterking van West-Brabant kan geen richting worden gegeven zonder het heden en verleden te kennen.

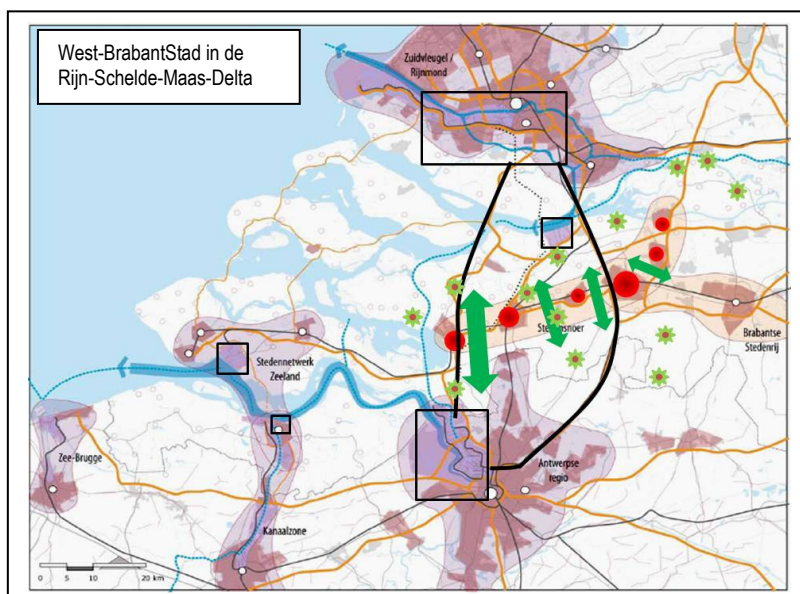
Verleden.....waar water, zand en klei elkaar kussen

Een belangrijke eeuwenoude bouwsteen voor het DNA van West-Brabant wordt letterlijk gevormd door haar ondergrond. De overgangszone tussen hoog gelegen zandgrond en laaggelegen veen- en kleigronden en de naad daartussen met daarop een later gevormde rij van verschillende steden, heeft gezorgd voor verschillen in landgebruik, maar ook in nuances in volksaard. Daar waar het noordwesten zich voornamelijk karakteriseert door strakke verkaveling van herwonnen klei- en poldergronden (met een agrarisch productielandschap van dorpen georiënteerd op dijken en kerk) worden in het overige deel van West-Brabant zandgronden door beekdalen doorsneden en was het gemengde, kleinschalige agrarische bedrijf dominant, totdat in de 20ste eeuw specialisatie, vooral in de intensieve veehouderij daarvoor in de plaats kwam. Voor West-Brabant kwam daar nog bij de specialisatie naar de glastuinbouw en de boomteelt. Tot heel lang lag West-Brabant aan de rand van Holland. Breda en Bergen op Zoom vormden de belangrijkste steden met vooral een belangrijke militaire betekenis. Vanaf de Middeleeuwen was West-Brabant rijk door vooral landbouw en turfvaart. Na een tijd van armoede door de vele oorlogen in verschillende perioden, waar vestingsteden en de forten van de Hollandse Waterlinie een overblijfsel van zijn, wordt de regio weer rijker en welvarender in de loop van de 19^e eeuw. Maar pas echt na de Tweede Wereldoorlog. Dan groeien ook de gemeenten Roosendaal, Etten-Leur, Oosterhout, Geertruidenberg, Moerdijk en Werkendam uit tot economische centra voor West-Brabant. De overige gemeenten pakken hun West-Brabantse rol onder andere op in de sfeer van agrarische bedrijvigheid, en op het gebied van toerisme en recreatie.

Heden... de positie en kracht van West-Brabant anno 2011

West-Brabant maakt in de huidige tijd deel uit van de Rijn-Schelde-Maas-Delta met haar beide mainports Rotterdam en Antwerpen. Aan haar strategische ligging ontleent West-Brabant enorme kracht en potentie. De regio is goed ontsloten en multimodaal (weg, water, buis en spoor) bereikbaar. Door de menselijke maat en diversiteit van de steden en de pracht van de dorpen, de buitengebieden en de afwisselende natuur- en (water-)landschappen van allure (Brabantse wal, Biesbosch, Brabantse Delta en Baronie/Markiezaat) kent West-Brabant een hoogwaardige kwaliteit van leven en biedt zij een aantrekkelijk vestigingsmilieu voor mens en bedrijf.

Met deze kwaliteiten is West-Brabant een sterke regio binnen de Delta. Een kralensnoer van steden/stedelijk gebied verbonden via een efficiënt verkeers- en vervoersysteem. Een sterke regio die goed zorgt voor het wel en wee van de inwoners. De gekoppelde steden zijn dankzij groene schakels niet aaneengesloten en onderscheiden zich ieder met hun eigen identiteit. Gezamenlijk beschikken ze over aanbod van gevarieerde werkgelegenheid, hoogwaardige onderwijs, sociale en culturele voorzieningen. De sociale samenhang in de dorpen en kernen is hecht, het verenigingsleven bruisend. De kernen, dorpen en steden hebben allemaal hun eigen identiteit en de diversiteit in het geheel maakt West-Brabant.

Toekomst.....transities

Om de regio West-Brabant duurzaam te versterken, bieden ontwikkelingen op mondiale, (inter)nationale en provinciale schaal grote kansen en uitdagingen, maar zijn er tegelijk zeer belangrijke maatschappelijke

ontwikkelingen, die om houdbare antwoorden en verantwoorde keuzes roepen. West-Brabant staat de komende jaren voor een drietal transities:

a. Demografische transitie

Ook in West-Brabant zal de komende jaren de samenstelling van de bevolking qua leeftijd veranderen, ook wel de vergrijzing of “verzilvering” genoemd.

De beschikbaarheid van personeel komt door de demografische ontwikkelingen onder druk te staan. Nu al moeten sectoren grote moeite doen om gekwalificeerd personeel te vinden. Na 2015 zijn er meer arbeidsplaatsen dan werknemers in West-Brabant. De liberalisering van de Europese arbeidsmarkt leidt tot nieuwe vraag en aanbod. Een ontwikkeling die zich zal voortzetten is de al of niet tijdelijke vestiging van werknemers ofwel arbeidsmigranten uit andere landen (bijvoorbeeld de vergrote Europese Unie). Mede door de vergrijzing zal de behoefte aan goede en passende voorzieningen op gebied van zorg en welzijn toenemen. Ook zal de vraag naar woningen veranderen en veel meer verschuiven van kwantitatief naar kwalitatief.

b. Economische transitie

De opkomst van nieuwe economische machten (bijv. BRIC) noodzaken Westerse/Europese landen tot innovatie van hun ‘oude’ economieën en het ontwikkelen van nieuwe. Zo ook in West-Brabant.

Nationaal en internationaal bestaan er enorme kansen als het gaat om economische clustervorming op World Class Maintenance, Logistiek/Transport en Biobased Energy. De komst van steeds meer senioren maakt de zorgsector tot een groeisector (Care&Cure). Toerisme&Recreatie en de Agro-sector kunnen en zullen West-Brabant enorme impulsen geven. Een sterke West-Brabantse economie vraagt ook om de beschikbaarheid van kwalitatieve cultuur- en sportvoorzieningen.

De ontwikkeling van de economische structuur en dynamiek in West-Brabant is de afgelopen jaren regelmatig onderzocht en neergelegd in rapportages van Kamer van Koophandel Zuid-west Nederland en SES West-Brabant (inmiddels opgegaan in de Regio West-Brabant). In het Regioprofiel van West-Brabant van voorjaar 2010 zijn de volgende constatering en trends vermeld:

- Industrie, zorgsector en zakelijke dienstverlening zijn de belangrijkste werkgevers in West-Brabant.
- In de periode 2000-2009 groeide het aantal vestigingen (+28%) sneller dan het aantal arbeidsplaatsen (+7%).
- Vooral in de industrie, landbouw en financiële dienstverlening zijn de afgelopen jaren banen verloren gegaan. De zorgsector en zakelijke diensten zijn sterke groeiers.
- Ongeveer 44% van werkgelegenheid is te vinden bij 50-plus bedrijven (2%).
- Het aantal nieuw opgerichte bedrijven is sterk gestegen (+32%); het aantal opheffingen is echter ook gestegen (+35%). Het groeisaldo is echter nog duidelijk in de plus (+716).
- Sinds 2004 is er een sterke stijging van het aantal startende ondernemingen (+67%). De meeste starters zijn te vinden in de bouw, adviesdiensten en persoonlijke dienstverlening.
- Bergen op Zoom, Breda en Woensdrecht scoren binnen West-Brabant in de periode 2000-2008 het hoogst op het gebied van nieuw ondernemerschap (starters).
- Het werkgelegenheidsbelang van recreatie en toerisme bedraagt ca. 5%. Alphen-Chaam en Baarle-Nassau kennen binnen de regio het hoogste percentage. Sinds 2000 het aantal r&t gerelateerde banen met 11% gestegen.
- Van de R&T gerelateerde banen heeft ruim 55% betrekking op eten en drinken.
- Het aantal beschikbare bedden in West-Brabant voor overnachtingsmogelijkheden (67 per 10.000 inwoner) ligt ver onder het landelijke (126) gemiddelde.
- De procentuele stijging van het aantal winkelgerelateerde arbeidsplaatsen (+7,2%) over de periode 2004-2008 is aanzienlijk hoger dan die van het aantal vestigingen (+3,6%).
- De helft van de verkoopvloeroppervlakte komt voor rekening van verkooppunten “in en om huis” (= ca. 550.000 m²), dit is vrijwel gelijk aan het landelijk gemiddelde.
- Om een integraal regionaal detailhandelsbeleid op te zetten, is het aan te bevelen om het uit 2005 daterende “koopstromenonderzoek” te actualiseren.

c. Ruimtelijk-ecologische transitie

De functieverandering van ruimte/resources zal bij ongewijzigd beleid zich blijven voordoen, ook in West-Brabant. De Havenvisie 2030 schetst in dat opzicht een boeiend beeld. In het bijzonder komen bereikbaarheid en leefbaarheid daarmee sterk onder druk te staan. Zowel de noord-zuid-verbindingen als de oost-westverbindingen doorkruisen onze regio. Het toenemende goederenvervoer over de weg, in het bijzonder door de groei van de Rotterdamse haven, zal met name op bepaalde wegvakken op de A58, de A17, de A27, en de A59 nog meer congestie gaan vertonen. De realisering van de A4 in

2014 dwingt ons na te denken of en zo ja op welke wijze we deze snelste verbinding tussen Rotterdam en Antwerpen, langs het traject Willemstad-Belgische grens, ook economisch willen benutten voor onze regio.

Vervoer van goederen over spoor neemt toe. Capacitair wellicht nog niet direct een knelpunt, maar uit oogpunt van leefbaarheid al wel. Een robuuste spoorverbinding van Rotterdam naar België/Frankrijk (RoBel) vraagt om gebundelde inzet richting Den Haag en Brussel. Voor wat betreft het spoor is de ontbrekende schakel in het nationale hoofdrailnet, te weten Utrecht – Breda, een voor personenvervoer voor Brabant belangrijke opgave.

Om de druk op wegvervoer te verminderen is een stelsel van Inlandterminals nodig. West-Brabant kent al dergelijke terminals in Oosterhout en Bergen op Zoom. De vierde zeehaven van Nederland, Moerdijk, is als zeehaven en hub van steeds groter belang voor Rotterdam aan het worden.

Behoud en versterking van de kracht en pracht van agrarische cultuurlandschappen, natuur, landschap en ecologische kwaliteit blijft een grote opgave. Met de Biesbosch en de Oosterschelde is West-Brabant omgeven door twee schitterende nationale parken. De Brabantse Wal en de directe omgeving kan in samenspraak met de provincie de komende jaren getransformeerd worden tot een landschap van allure. Maar ook de rest blijft om aandacht vragen, zoals bijvoorbeeld het Landschapspark Oosterhout-Teteringen en de Chaamse bossen.

Tenslotte, maar niet in de laatste plaats bieden de wateropgaven ook geweldige uitdagingen. Het klimaatproof maken van onze Delta, vraagt grote inspanningen. Tegelijkertijd biedt dat mogelijkheden om in het kader van versterking van de veiligheid die oplossingen ook hun ecologische en economische waarde te laten hebben.

Tenslotte, maar niet in de laatste plaats bieden de wateropgaven ook geweldige uitdagingen en kansen. Deze wateropgaven betreffen zowel een kwaliteits- als kwantiteitsverbetering, met als ultieme doel binnen 5 tot 10 jaar zowel het hoofd- als regionale watersysteem klimaatproof te maken. Deze wateropgave biedt kansen om ook de ecologische en economische waarde (toerisme en recreatie) van het watersysteem te laten toenemen. Het behoud en de versterking van de diversiteit binnen het watersysteem is hierbij een belangrijk uitgangspunt. Zo geldt niet alleen voor de ondergrond dat West-Brabant kan worden gezien als een Nederland in het klein, maar geldt dit zeker ook voor het watersysteem.

In 2020 is West-Brabant, een sterke stad met een vitaal en eigen buitengebied

West-Brabant is zich bewust van haar kwaliteiten en werkt in toenemende mate samen om het gebied verder te profileren voor bewoners en bedrijven en omliggende regio's. De samenwerkende regio zal zich verder ontwikkelen tot een "sterke stad" met een vitaal ommeland, goed gepositioneerd in de provincie Noord-Brabant, liggend tussen het stedelijk gebied van Rotterdam, Dordrecht en Antwerpen en de open ruimte van Zeeland.

Kansen voor West-Brabant en aandachtspunten

In dit hoofdstuk wordt verdere verdieping aangebracht. De kansen en bedreigingen op basis van de analyse zijn daarvoor een belangrijke basis. Maar ook het behoud en verstevigen van de eigen kwaliteit en de identiteit van de regio zijn dragers voor concretisering van ambities en opgaven.

Het is goed wonen en toeven in mooi West-Brabant. De regio ligt centraal binnen de economisch belangrijke delta en levert met haar kwaliteiten ook een belangrijke bijdrage aan de verdere ontwikkeling van deze delta. Er is een gevarieerd aanbod van bedrijvigheid (chemie, logistiek, maintenance, zorg, dienstverlening, toerisme en agrarisch).

Dorpen en steden worden omarmd door hoogwaardige agrarische landschappen, natte en droge natuur. De natuur is gevarieerd: heide, hoogveen, uitgebreide bossen, plassen, beken, kreken, vennen, meren, vaarten, polders met brede horizonnen en grenzend aan zeearmen.

Voor een regio in transitie is de aanwezigheid van kwalitatief hoogstaand onderwijs op verschillende niveaus een basisvoorwaarde om op effectieve wijze te kunnen investeren in de kenniseconomie, de topgebieden verder te ontwikkelen en te innoveren. In de regio zijn grote onderwijsinstellingen gehuisvest (ROC en Avans) en gespecialiseerde (NHTV en NLDA (voormalige KMA)). Het zijn alle vier instellingen die een sterke focus hebben op kwaliteit, direct aansluiten op de economische bedrijvigheid in de regio en zo een impuls kunnen geven aan de ontwikkeling van de arbeidsmarkt. Bovendien liggen er in een straal van 100 km om West-Brabant een groot aantal universiteiten (UvT, Erasmus, Universiteiten van Antwerpen en Leuven en de Technische Universiteiten van Eindhoven en Delft en de Wageningen University en Research).

Er is veel potentie. Deze **kwaliteiten** zullen in balans versterkt moeten worden.

Er zijn ook **aandachtspunten** waarin energie gestoken moet worden. Het meer landelijke gebied zal sociaal-maatschappelijk vitaal gehouden moeten worden. De economische, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten zijn daarvoor aanwezig. Nadrukkelijk is het belangrijk de bestaande cultuurhistorische en recreatieve kwaliteiten ten minste in stand te houden en waar mogelijk in samenhang te versterken. Vaak blijkt dat afzonderlijke doelstellingen niet geheel samen kunnen gaan. Denk bijvoorbeeld aan ecologie, landschap en cultuurhistorie rondom de kreken in het kleigebied. In dergelijke gevallen zijn duidelijke keuzes noodzakelijk om specifieke waarden optimaal te kunnen laten renderen.

Er is aandacht nodig om voldoende arbeidskrachten te behouden en op te leiden. Arbeidskrachten op alle niveaus. Operators, mensen in de zorg in combinatie met slimme zorg van betekenis, arbeiders in de agrarische sector, en technisch personeel voor productie en onderhoud.

Balans tussen de Sociaal Maatschappelijk, Ecologie en Economie

Er zijn talloze plannen. Het ruimtelijke toekomstbeeld is ingekaderd in de planologische visies van diverse gemeenten, regio en provincie. Voor de verdere toekomst bieden de Meerjarenprogramma's Ruimte en Transport Verkenning Antwerpen Rotterdam (MIRT VAR) en de Havenvisie 2030 handvatten. Passende pakketten zullen in samenspraak moeten worden ontwikkeld. Iedereen doet er toe en iedereen verdient dan ook kansen. Dit alles maakt één ding duidelijk: alleen door de handen ineen te slaan zullen we in staat zijn om die opgaven te tackelen. Zeker als onze ambitie is om economie, ecologie en de sociaal- maatschappelijke kant in balans tot ontwikkeling te brengen. Wat zijn dan die sociaal-maatschappelijke, ecologische en economische dragers?

- **Sociaal Maatschappelijke dragers in de regio**

Regio's en zeker veel gemeenten daarin zien zich in de (nabije) toekomst geconfronteerd worden met ontgroening en vergrijzing en daardoor een tekort aan passende arbeidskrachten. De regio West-Brabant is hierop geen uitzondering. De functies van de kleinere kernen voor de kwaliteit

van de leefbaarheid van het landelijk gebied staan onder druk. De pilot regionale aanpak Leefbaarheid, die de 19 gemeenten samen met GS van Brabant uitvoeren, is bedoeld om voor dit vraagstuk antwoorden te formuleren. Samen met diverse instellingen zal deze inspanning gepleegd worden.

Tegelijkertijd lopen kosten in de zorg verder op en is spreiding van voorzieningen kostbaar. Dit alles wordt nog versterkt door overheveling van taken op sociaal-maatschappelijk gebied vanuit rijk en provincie naar lokaal niveau.

Als regio is het belangrijk tijdig te anticiperen op de trends die zich aandienen. Dat vraagt om gerichte en slimme oplossingen alsmede betrokkenheid en verantwoordelijkheid van alle partners (zorgsector, overheid, onderwijs en bedrijfsleven) en van burgers zelf. Technologie kan hierbij ondersteunend zijn.

De inzet moet naast reguliere zorg, ook gericht zijn op preventie. Preventieve zorg zal ertoe bijdragen dat het ziekteverzuim minder wordt en burgers langer mee kunnen draaien in het arbeids- en in het sociale proces. Vanuit deze aspecten is het belangrijk dat er binnen de regio vanuit een zo optimaal mogelijke samenwerking op een aantal prioriteiten wordt ingezet:

- **De jeugd.** Ontgroening betekent dat we elke jongere hard nodig hebben. Dat elke jongere zijn mogelijkheden optimaal ontwikkelt en inzet. Gemeenten zullen via gebundelde inzet van leerplichtfuncties, integrale jeugdgezondheidszorg en de decentralisatie van de jeugdzorg hieraan bijdragen. Daarmee kan de jeugd in staat zijn een goed inkomen te verwerven, zijn eigen leefomstandigheden in te richten en op deze wijze bijdraagt aan de samenleving. Er moet ook wel werk voor onze jonge mensen zijn en dan niet alleen kijken naar HBO en WO-niveau. Immers, 70% van onze jeugd komt met een VMBO of MBO kwalificatie van school.
- **De ouderen en mensen met een beperking.** Vergrijzing betekent dat we elke oudere hard nodig zullen hebben. Een goede gezondheid stelt de oudere in staat zijn competenties ook na de 65e optimaal in te zetten. Daarmee de leefomstandigheden naar eigen wens zo goed mogelijk kan inrichten en bijvoorbeeld als vrijwilliger een bijdrage kan leveren aan een vitale samenleving. De Wet “werken naar vermogen” verplicht de gemeenten het maximale uit iedere mens te halen. Gemeenten krijgen een steeds grotere rol in het zorgen voor de zelfstandigheid van mensen in het kader van de wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Middels de Wmo worden mensen gestimuleerd om zelfstandig keuzes te maken en wordt ook de civil society meer en meer aangesproken. Op zich is dit een goede ontwikkeling. Het is echter dan wel belangrijk dat er goede aandacht is voor voldoende alternatieven en ook juist opgeleid personeel voor die groep die aangewezen blijft op zorg door professionals.
- **De arbeidsmigranten.** Krapte op de arbeidsmarkt betekent dat er vanuit andere delen van Europa arbeidskrachten hier in bijvoorbeeld het productieproces, de zorg, het onderhoud en in agrarische sector zullen komen werken. We zullen de mogelijkheid moeten bieden om deze zogenaamde arbeidsmigranten goed te ondersteunen binnen de bestaande arbeidsmarkt en binnen onze leefomgeving met aandacht voor hun eigen cultuur.. Huisvesting voor tijdelijke en permanente arbeidsmigranten vraagt aandacht.
- **Wel en wee van de bewoners.** De krimp zal het eerste en het hardst voelbaar zijn in de meer landelijke gebieden in de regio. Echter dorpen en kernen hebben juist ook een geheel eigen dynamiek. Dat moeten we proberen te behouden.. Deze dynamiek vindt plaats op eigen kracht van mensen (de bestaande en de nieuwe bewoners) en moet vooral gebeuren. Zet beperkte middelen in op deze dynamiek en niet op conservering.
- **Care and Cure.** Zorg dichtbij, samen met de huisartsen, vooral voor de chronische patiënten in de toekomst, maar daarnaast ook de introductie van nieuwe technologische ontwikkelingen, vormt een concrete uitdaging. Het ziekenhuisaanbod zal veranderen de komende jaren. Hierbij kan gedacht worden aan minder kernen met een ziekenhuisfunctie dan nu, met daaromheen wel bevolkingskernen waarin bijvoorbeeld de spoedzorg een plaats zal krijgen. De drie ziekenhuizen hebben deze intentie al in een samenwerkingsovereenkomst neergelegd. Ten aanzien van het onderwijs zal de aansluiting gezocht worden om goed gekwalificeerd personeel op te (laten) leiden en hen een goede werkomgeving te bieden. Daarbij is gezamenlijk optrekken met de cure and care-sector een uitgangspunt. De zorgvragende staat daarbij centraal. In Roosendaal hebben aanbieders van de zorg, onderwijs en overheid besloten om hiervoor een ‘proeftuin’ te starten. Het versterken van het ketendenken in de zorg, de introductie van nieuwe technologische ontwikkelingen, sociale innovaties binnen de zorgconomie en de opleiding van huidig en toekomstig personeel, zijn daarvan belangrijke onderdelen.
- **Cultuur als verbindend fundament van de regio.** Cultuur wordt wel eens uitgelegd als “leuke dingen voor de mensen”. Die visie is te beperkt, want cultuur is meer dan dat. De betekenis van

cultuur is veelzijdig: cultuur staat voor kwaliteit van leven, cultuur verbindt, cultuur is economie en cultuur vormt imago. Cultuur werkt als motor voor ontwikkeling op allerlei terreinen, ook economisch. Daarom is het belangrijk dat West-Brabant aansluiting vindt bij ambities en plannen rond “2018 BrabantStad Culturele Hoofdstad” (‘Kunst van het samenleven’) en de daarop betrekking hebbende onderdelen van de “Agenda van Brabant”. Uit onderzoek blijkt bovendien dat hoogwaardige cultuurbeleving in gemeenschappen en steden een positief effect heeft op de veiligheid.

Onze samenleving vindt zijn grondslag in vertrouwen en het delen van culturele waarden. In Brabant – en zeker in West-Brabant – is gemeenschapszin een kernkwaliteit. Het wordt uitgedrukt in sociaal-culturele waarden als traditie, samenwerkingszin en innovatiekracht. West-Brabant combineert cultuurhistorische waarden met landschappelijke waarden en stedelijke voorzieningen.

- **Ecologische dragers in de regio**

De West-Brabantse steden en dorpen worden omarmd door hoogwaardige natte en droge natuur en prachtige (agrarische) landschappen en vergezichten. De natuur is divers. Water in alle soorten en vormen, uitgebreide bossen, prachtige coulissen, polders met brede horizons, maar ook weilanden en akkerlanden. Kwaliteiten die we moeten koesteren en benutten.

Wat de ecologische dragers betreft is er een aantal speerpunten:

- **Water als ordenend principe.** Dit betekent een veerkrachtig en robuust watersysteem, waarmee ook de klimaatbestendigheid wordt bevorderd (ruimte voor de rivieren). Het gaat om zowel zoet- als zoutwater. In landschappelijke context zijn de waterlopen van groot belang. Dit geldt naast de Biesbosch, het Hollands Diep en het Krammer-Volkerak ook voor de vele kleinere waterlopen en vaarten (bijvoorbeeld Mark en Dintel). Oftewel naast het hoofdwatersysteem gaat het ook om het regionale watersysteem. Vanuit cultureel-historisch (en recreatief) perspectief bestaat hiervoor al een verbinding als zone van fort en Spaanse Linie (Hollandse en West-Brabantse Waterlinies).
- **Waterkwaliteit voor natuur en woongenot.** Voldoende zoet water is belangrijk voor de landbouw, maar ook voor de drinkwatervoorziening. Verzilt water van sommige wateren is weer noodzakelijk voor de waterkwaliteit, ecologie en leefbaarheid. Duidelijke keuzes zijn hierbij noodzakelijk en moeten passen binnen een goed werkend watersysteem; in de Ruimtelijke Visie West-Brabant “Watermachine” genoemd. Concreet moet worden gedacht aan het herstel van de kwel in de overgang van zand naar klei, daar waar mogelijk en gewenst behoud/herstel van historische peilhoogtes of het robuuster maken van de kreken. Verder moet worden gezocht naar alternatieve aanvoer en bronnen van zoetwater teneinde voldoende water voor de landbouw te bewerkstelligen. Daarmee kan de grondwateropname uit de Brabantse Wal worden teruggedrongen. Dit is noodzakelijk omdat het een zeer verdroogd gebied betreft en daarmee de kwaliteit van dit provinciaal landschap kan worden ondermijnd. Als alternatieve bronnen moet bijvoorbeeld gedacht worden aan het inzetten van effluent van rioolwaterzuiveringsinstallaties als het hergebruik van het kwel- en afstromende water van de Brabantse Wal.
- Voor de Deltawateren (Krammer-Volkerak, Binnenschelde, Markiezaatsmeer) ligt een belangrijke water(kwaliteits)opgave. Voor het Krammer-Volkerak wordt naar verwachting in 2012 een besluit genomen over het al dan niet verzilten. Een eventuele verzilt water biedt kansen voor toerisme en recreatie, voor natuur en bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van schelpdierkwekerij. Voor de Binnenschelde en het Markiezaatsmeer worden in de periode tot 2015 verkenningen uitgevoerd naar de noodzakelijke maatregelen voor een structurele waterkwaliteitsverbetering, waarbij zowel zoete als zoute varianten evenwichtig worden beoordeeld. Bij deze grote waterstaatswerken is het van belang om de Bergse Diepsluis te renoveren.
- **Klimaatbestendigheid van ons handelen.** Bij al ons economisch en menselijk handelen is het noodzakelijk dat dit CO₂ neutraal en vanuit de Cradle to Cradle (C2C) gedachte gebeurt. Zowel op vlak van bedrijvigheid, transport, volkhuysvesting, bedrijventerreinen, etc. is dit het ‘leitmotiv’.
- **Biodiversiteit, koppeling natuur en recreatie.** Met de Biesbosch en de Oosterschelde, twee nationale landschapsparken en de Brabantse Wal als provinciaal landschap heeft de regio drie gebieden die ook door andere overheden als belangwekkend gezien worden. Maar daarmee wordt de regio te kort gedaan. Door de regio lopen vele ecologische (hoofd)structuren. In de praktijk blijkt het meestal te gaan om relatief kleinschalige, meer

lokale ingrepen zoals natuurvriendelijke oevers. Zowel in de Brabantse Wal als in de regionale ecologische structuur ligt nog een forse opgave voor de regio.

- **Landbouw als duurzame ontwikkeling.** De regio heeft vruchtbare grond. De grondgebonden landbouw neemt in West-Brabant een belangrijke positie in. Verreweg het grootste deel van het landelijk gebied wordt in feite beheerd door agrariërs. In relatie met de ontwikkeling van BioBased Economy zijn er mogelijkheden voor grondgebonden landbouw. Investeren in gezinsbedrijven en bevorderen van regionalisering van de markten past daarbij. Het verwerken in de directe omgeving van landbouwproducten als halffabricaat voor BioBased Economy kan bijdragen aan het vitaal houden van het meer landelijke gebied in de regio en de regio in totaliteit versterken. Zowel de land- en tuinbouw als ook de verwerkende industrie kunnen een bijdrage leveren aan de Biobased Economy. De ondernemers in de land- en tuinbouw kunnen een potentiële bijdrage leveren in de opwekking van duurzame energie (wind, zon en vergisting). Een belangrijke keuze biedt de verbreding van landbouwbedrijven waaronder de versterkte relatie met de regionale markt (streekproducten, regionale afzet, zorg en recreatie).

- **Economische dragers in de regio**

Op (inter)nationaal economisch gebied zijn binnen West-Brabant drie sectoren die er toe doen.

- **World Class Maintenance;**

Maintenance is een multidisciplinaire en crosssectorale activiteit die alleen op wereldniveau te brengen is door een goede en duurzame samenwerking van alle spelers in de waardeketen. Daarbij gaat het zowel om asset-owners (eigenaren) asset-providers (leveranciers) asset-maintainers (onderhouders), onderwijs- en onderzoekinstellingen en overheden (nationaal, regionaal en lokaal). Alleen gezamenlijk kunnen zij de ketens optimaliseren, kennis ontwikkelen en valoriseren in het kader van het plegen van efficiënt, effectief en slimmer onderhoud tegen minimale kosten, en daarmee maintenance tot een internationaal export product maken.

Nederland heeft in de afgelopen decennia een ongekend sterke reputatie opgebouwd in civiel en militair onderhoud van dure hoogwaardige goederen en installaties. Nederland wordt daarbij gekenmerkt door de aanwezigheid van kapitaalintensieve maak- en productiebedrijven en zeer gespecialiseerde en vakkundige onderhoudsfirma's. Mede door toedoen van het Dutch Institute World Class Maintenance erkennen zowel het bedrijfsleven, als de politiek en het onderwijs de toegevoegde waarde van het vakgebied. Het besef dat een competitieve sector van groot belang is voor een kennis- en techniekgedreven economie als de Nederlandse, is nog altijd groeiende. De Nederlandse onderhoudssector telt momenteel zo'n 150.000 directe arbeidskrachten en is jaarlijks goed voor een omzet van 18 miljard euro (exclusief de vastgoedsector). Het zwaartepunt ligt in Zuid-Nederland - inclusief de regio Rotterdam -waar alleen al meer dan 1.500 bedrijven actief zijn. Maar ook zijn de instandhoudingactiviteiten voor Energy Valley in Noord-Nederland en de luchtvaartactiviteiten rond KLM/Air France op Schiphol Oost van groot belang om het WCM initiatief verder te (laten) ontwikkelen. De overheid heeft in de initiatieffase de trekkende rol vervuld. Nu is dat overgenomen door bedrijfsleven en onderwijs. Zij zullen dit moeten gaan vermarkten, waarbij de overheid in randvoorwaardelijke zin een belangrijke rol blijft spelen.

- **Logistiek;**

Met een bijdrage van 40 mld aan het Bruto Nationaal Product (BNP) van Nederland is de Logistieke sector goed voor ongeveer 8.5% van het BNP. De concentratie daarvan bevindt zich in de Logistieke Rijn-Schelde-Maas-Delta met de mainports Rotterdam en Antwerpen als centrale polen. In 2020 wil Nederland Europese marktleider zijn in het managen van goederenstromen door Europa, een soort Eurocontrol voor Europees goederentransport. De bijdrage van supply chain control en gerelateerde logistieke activiteiten groeit van 3 mld in 2007 naar 10 mld in 2020. Innovatie is daarvoor een absolute randvoorwaarde. Met het Dutch Institute of Advanced Logistics (DINALOG) in Breda heeft West-Brabant het topinstituut binnen haar grenzen wat daar onder andere aan werkt. Ook hiervoor heeft de overheid de aanjagende rol vervuld. De overheid stelt nu de randvoorwaarden, maar is verder ondersteunend aan het bedrijfsleven en onderwijs om van DINALOG t een economisch succes te maken.

- **Biobased Economy..**

In 2015 is West-Brabant goed op weg om op de schaal van Zuidwest- Nederland (the green chemistry delta) tot de top 3 regio's in Europa binnen de Biobased Economy te gaan behoren. De focus zal met name gericht zijn op "Agro meets Chemistry", waarbij agroreststromen voor chemietoepassingen zoals bioplastics geschikt worden gemaakt. Biobased Zuidwest-Nederland heeft 3 ontwikkelingslijnen geformuleerd:

- Groene bouwstenen voor de chemie in markten zoals performance materialen, coatings en performance chemicals (vlamvertragers, stabilisatoren, agrochemicals).
- Vergroening van de procesindustrie door middel van benutten van warmte/CO2/water/ afvalstromen en verkrijgen van bio-energie via vergisting.
- Nieuwe en betere agrarische en aquatische grondstoffen via specifieke teelt, veredelen, algen en wieren.

De ontwikkeling van toplocaties en topkennisinstituten zijn daarbij speerpunten. Het onderwijs zorgt voor een doorlopende leerlijn van MBO via HBO naar WO..

Op meer regionale schaal, en van groot belang, zijn de ontwikkelingslijnen: **zorgeconomie, toerisme&recreatie en agro (glastuinbouw en boomteelt)**. Daarnaast zijn dienstverlening en onderwijs aanvullende economische peilers die binnen de regio zijn gepositioneerd. Initiatieven binnen deze economische dragers moeten ruimte krijgen en verder doorontwikkeld worden.

Vanuit economisch perspectief is het belangrijk dat er voldoende werkgelegenheid is, waarmee West-Brabanders in hun eigen inkomen kunnen voorzien en op die manier zelf verantwoordelijkheid kunnen nemen voor hun welzijn, en er voldoende financieel draagvlak is voor een goed woon- en leefmilieu. Maar zeker zo belangrijk is voldoende (geschoold) personeel om de vraag naar arbeid in te kunnen vullen. Dat betekent adequaat personeel en passende scholing. Ruimte om personeel van elders te betrekken en te faciliteren.

Daarnaast is het belangrijk dat er een aantal randvoorwaarden wordt ingevuld, zoals goede bereikbaarheid, afgestemde opleidingen, goede huisvesting en een prettige omgeving. Regelgeving zal kritisch moeten worden bezien en we zullen meer gezamenlijk als eenheid moeten optrekken naar hogere overheden als dat nodig is. Dit zijn veelal terreinen waarop de overheid de leidende rol speelt, maar dat ook wenst te doen in nauwe samenwerking met bedrijfsleven en onderwijs.

Randvoorwaarden om die drie dragers te ondersteunen

Elk van de dragers kent belangrijke randvoorwaarden om tot goede ontwikkeling te komen. Meer concreet gaat het om de volgende randvoorwaarden:

- **Een goed ontsloten en slim georganiseerde arbeidsmarkt**, waarbij balans is tussen vraag en aanbod. Hierbij zal nadrukkelijk de balans met onderwijs en bedrijfsleven gevonden moeten worden.
Binnen het thema 'Krimp' is schaarste op de arbeidsmarkt een belangrijk aandachtspunt. West-Brabant heeft de volgende ambities:
  - Een verbeterde kwalificering van de beroepsbevolking. Richten op kennis aansluitend op de economische dragers, innovatie en doorlopende leerlijnen in regionale speerpuntensectoren. Zoeken naar slimme verbindingen van bedrijven met onderwijs en overheid, via onder andere de inzet van leerwerkplekken, stages en vrijwilligers en mensen aan de onderkant van de participatieladder.
  - Vergroten van de arbeidsparticipatie en het bevorderen van mobiliteit/ flexibiliteit op de arbeidsmarkt. Aandacht voor ontschotting van regelgeving en omvorming naar het systeem van werken naar vermogen. De overheid zet ook in op "iets doen voor je uitkering": actief zijn in welke vorm dan ook.
  - Zorg voor inpassen en scholing van arbeidsmigranten, met aandacht voor onze cultuur, maar ook aandacht voor de eigen cultuur van de arbeidsmigranten.
- **Een (multimodale) bereikbaarheid over weg, water, spoor en buis**. Ambitie is ook om in te zetten op Modal Shift (van weg naar water of spoor).
Goede bereikbaarheid is van belang voor een goed vestigingsklimaat met een positieve doorwerking naar de regionale economie. Door het gebied loopt zware infrastructuur, die deels bedoeld is voor doorgaande stromen. Goede afwikkeling van doorgaande stromen betekent ook een goede aan- en afvoer van regionale behoeften. Omdat deze infrastructuur ook van nationaal

en Europees belang is, zijn er meerdere bronnen voor financiering voor realisatie mogelijk. De grote zeehavenbedrijven direct buiten de regio hebben groot belang bij efficiënte achterlandverbindingen. Dat geldt ook voor de ontsluiting van Zeeland als belangrijke (inter)nationale toeristische regio.

Investeren in nieuwe infrastructuur is van cruciaal belang. Echter het is minstens zo belangrijk om de bestaande infrastructuur in goede staat te houden en optimaal te benutten met name vaarwegen en buisleidingen. Er moet slim vervoerd worden in compacte stromen, meer vervoer met minder bewegingen.

- **Kwalitatief hoogwaardige leefmilieus met passende voorzieningen** op het gebied van wonen, zorg, scholing, recreatie, vrijetijdsbesteding en cultuur.
De regio beschikt over een gedragen regionale Ruimtelijke Visie, als schakel tussen de provinciale- en rijksvisies en de eventuele lokale structuurvisies. Belangrijke ambities vanuit regionaal perspectief betreffen:
  - Gevarieerd woningaanbod binnen de regio verspreid, van kwantiteit naar kwaliteit. Daarin is extra aandacht nodig voor de positionering en huisvesting van (noodzakelijke) arbeidsmigranten;
  - Eventuele nieuwe (boven-)regionale werklocaties kunnen alleen op die plaatsen komen die trimodaal ontsloten zijn;
  - Een integrale aanpak op het krimpvraagstuk (arbeid, voorzieningen, volkshuisvesting), met als uitgangspunt: krimp als kans;
  - Gebiedsgerichte en themagerichte profilering van de regio, met behoud van variëteit en identiteit van de diverse gebieden (Nationale parken Biesbosch en Oosterschelde, Brabantse Wal, Brabant aan Zee, Delta, Baronie en de lokale uitloopgebieden) en een sterke inzet op de kwaliteits(verbetering) van natuur en landschap in steden om de aantrekkelijkheid van de steden binnen de Brabantse stedenrij als woonplaats te bewaren.
  - Koesteren van cultuurhistorische waarden. Hierbij gaat het om investeringen in bijzondere plekken van de regio (de identiteit), zoals kloosters, industriële complexen, landgoederen.
  - De kwaliteit en de uitstraling van kunst en cultuur in brede zin versterken het imago, de aantrekkingskracht en de internationale concurrentiepositie van regio's en steden. Kunst en cultuur vormen daarom steeds meer een (omgevings-)factor die de doorslag geeft bij vestigingsbeslissingen van bedrijven en werknemers. Het belang van kunst en cultuur neemt onder meer toe doordat binnen Europa de harde vestigingsfactoren (bereikbaarheid, arbeidsmarkt en dergelijke) voor veel regio's grotendeels gelijk zijn.

De beschikbaarheid van voorzieningen vraagt om permanente aandacht van de partners. De discussie over de spreiding van de ziekenhuizen in Nederland bijvoorbeeld is voor West-Brabant met haar drie topvoorzieningen relevant. In een convenant hebben zij hun intenties en ambities verwoord. Maar ook het onderzoek van de Hogescholen om op de schaal van Zuidwest-Nederland te komen tot kleinschalig en residentieel onderwijs (University Colleges) is als vestigingsfactor voor onze regio van belang, net als de realisering en uitbouw van de Internationale School in Breda/West-Brabant. Tenslotte zal ook de cultuurinfrastructuur in onze regio tegen het licht gehouden gaan worden met het oog op de wens om in 2018 als Brabant Culturele Hoofdstad van Europa te zijn. De provincie Noord-Brabant zet met 'De Agenda van Brabant' in op het vestigings- en leefklimaat in Brabant zodat de provincie tot de top van de (industriële) kennis- en innovatieregio's in Europa blijft behoren.

- **Investeren in netwerksamenwerking**, onderling en met bedrijven en hun organisaties, instellingen (onderwijs, maatschappelijke organisaties), en andere overheden, is essentieel. Dit vraagt per opgave dat deze door de meest gereede "O" opgepakt wordt. Dit betekent dat gemeenten / regio ook zaken moeten durven loslaten en voldoende vertrouwen hebben in elkaar en in de partners en uiteraard omgekeerd. Informeren en terugmelden. Belangrijk is steeds opnieuw de juiste groef te vinden en de aanvliegroute.

Hoe verder?

De visie en aandachtspunten op economisch, ecologisch en sociaal-maatschappelijk gebied, die het kader voor het komend decennium aanreiken, moeten vervolgens een vertaling krijgen in projecten, activiteiten en processen. De hoofdstukken 3 en 4 van de Strategische Agenda gaan daar antwoord op geven.

Op dit moment wordt al hard gewerkt om eind 2011 de Uitvoeringsagenda klaar te hebben. De drie

O's geven de komende maanden hun zienswijze over het visiedeel in de hoofdstukken 1 en 2. Zij geven aan of dit het juiste kader is waarmee gewerkt moet worden om de balans tussen economie, ecologie en sociaal-maatschappelijk te realiseren.

Voor onderbouwing van de soms wat abstracte uitgangspunten is ter informatie wel de **concepttekst** van de hoofdstukken 3 en 4 als bijlage bijgevoegd, onder de nadrukkelijke voorwaarde dat dit nog niet definitief is. In de komende maanden zullen de colleges met hun externe partners tot die invulling komen. Daarbij is ook aangegeven wie als trekker van het betreffende onderdeel aangemerkt wordt. Dit zal de partij zijn die voor de realisering de meest gereede is. Ook zal er sprake zijn van fasering, gelet op de capaciteit en de beschikbare middelen. De bijlage geeft wel een redelijk inzicht in de projecten, activiteiten en processen die nodig zijn om de visie uit de hoofdstukken 1 en 2 te realiseren.

BIJLAGE A

Vertrekpunt voor de strategische keuzen voor 2012-2020 zijn de huidige sterkten (en zwakten) van onze regio:

Sterkte	Zwakte
<ul style="list-style-type: none"> - Strategische ligging in de Dynamische Delta - Sterke economische pieken (Maintenance, Logistiek en Biobased economy) - Hoogwaardige kwaliteit van wonen en leven: aantrekkelijke woon- en vestigingsmilieus voor mens en bedrijf - Uitstekende (inter-)nationale bereikbaarheid via weg, water en spoor - Groot aantal historische vestingsteden en vestingwerken; - Rijke cultuurhistorie - Triple helix samenwerking; - Beschikbaarheid in nabijheid van topvoorzieningen op vlak van cultuur en onderwijs (o.a. Internationale School) - De afwisselende (water-)landschappen en natuurgebieden van allure: Brabantse wal, Biesbosch, Oosterschelde, Brabantse Delta en Baronie/Markiezaat - Grondwater- en bodemkwaliteit zijn relatief goed - De beken, kreken en rivieren vormen een schitterende belevingswereld - De culture voorzieningen zijn allemaal binnen handbereik - De sociale samenhang in de dorpen en kernen is groot - Verenigingsleven in dorpen en kernen is bruisend - De kernen, dorpen en steden hebben allemaal hun eigen identiteit en de diversiteit in het geheel maakt West-Brabant	<ul style="list-style-type: none"> - Onvoldoende klimaatbestendigheid, zowel vanuit oogpunt natuur (biodiversiteit) en water - Onvoldoende internationale allure Regio/Breda - Te weinig toonaangevende marktleidende bedrijven aanwezig in regio - Mismatch aanbod en beschikbaarheid voldoende geschoold personeel in maintenance en zorgsector - Luchtkwaliteit is onder de maat - Visuele kwaliteit landschappen staat onder druk - Externe veiligheid irt spoorzones en havengebied Moerdijk - Het opleidingsniveau is lager dan elders - West-Brabant vormt geen natuurlijke geografische entiteit - Lastig om (jonge) bewoners blijvend te binden
Kansen	Bedreigingen
<ul style="list-style-type: none"> - Versterken kennisinfrastructuur aan de hand van de drie excellente sectoren: maintenance, logistiek en biobased economy - Studenden en toptalent binden en talent in regio ontwikkelen - Maatschappelijke opgaven aangrijpen voor nieuwe bedrijvigheid (slimme zorg, bereikbaarheid basisvoorzieningen, energie, water en klimaat) - Versterken onderscheidend regioprofiel West-Brabant in Dynamische Zuidwestelijke Delta - Verdere uitbouw cultuurhistorische kwaliteiten en toeristisch aantrekkelijke gebieden	<ul style="list-style-type: none"> - Vergrijzing en ontgroening en daardoor krapte op arbeidsmarkt - Mismatch aanbod en beschikbaarheid personeel in sectoren Maintenance, logistiek, biobased economy en zorg - Ruimtelijke krapte voor nieuwe bedrijvigheid op het vlak van Logistieke dienstverlening (VAL-bedrijven) - Leefbaarheid kernen in landelijk gebied door demografische ontwikkelingen - Wegvallende financiering realisering ecologische hoofdstructuur - Betaalbaarheid investeringsopgaven

<ul style="list-style-type: none"> - Investerings waterveiligheid ZW-Delta gericht economisch inzetten voor Watersportontwikkeling (Brabant aan Zee) - Op de schaal van Zuidwest Nederland kleinschalig en residentieel onderwijs (University Colleges) realiseren met mogelijke uitkomst: derde specialistische of thema-universiteit - Maatschappelijke opgaven aangrijpen voor nieuwe bedrijvigheid (slimme zorg, bereikbaarheid basisvoorzieningen, energie, water en klimaat) - Middelen klimaatbestendig maken Delta inzetten om biodiversiteit te vergroten - Landschappen van allure verder uitbouwen - Draagvlak voorzieningen versterken door vestiging werknemers van buiten WB in WB 	<p>Strategische Agenda West-Brabant</p> <ul style="list-style-type: none"> - Externe veiligheid irt spoorzones en havengebied Moerdijk - Realisering havenvisies Rotterdam en Antwerpen zet bereikbaarheid via weg en spoor zwaar onder druk - Luchtkwaliteit komt meer onder druk te staan - Hoeveelheid areaal natuur en landschap komt verder onder druk te staan - Integratie werknemers uit andere Europese provincies in West-Brabantse samenleving
--	--

BIJLAGE B

Proces totstandkoming Visiedocument en deelnemers,

Het proces van totstandkoming van het Visiedocument is de volgende geweest.

Op 28 en 30 juni 2010 is het proces gestart met twee bijeenkomsten met de externe partners (ongeveer 50 personen) en de raadsleden van de 19 gemeenten (ongeveer 60 personen). Met de uitkomsten van die twee overleggen hebben de diverse portefeuillehoudersoverleggen hun bouwstenen aangeleverd voor de actualisering. Deze zijn op 27 november ambtelijk getoetst door een plenaire bijeenkomst van de gemeentelijke contactambtenaren en op 7 december 2010 als bouwstenen vastgesteld door de betreffende portefeuillehoudersoverleggen.

Op 15 maart 2011 hebben de West-Brabantse raadsleden (ongeveer 80 personen) zich gebogen over die Bouwstenennotitie.

De externe partners hebben op de voor hen meest relevante onderdelen hun inbreng geleverd. Met vertegenwoordigers vanuit bedrijfsleven, onderwijs, welzijns- en zorginstellingen, BMF, Waterschap, ZLTO en Cultuur, is op 14 maart, 27 april, 17 mei en 9 juni j.l. overlegd.

Genodigde externe partners voor de bijeenkomsten op 30 juni 2010 en 14 maart 2011

Allee Wonen/Aramis	PON
Amphia Ziekenhuis	Provincie Noord-Brabant
Avans Hogeschool	Rabobank Amerstreek
Bedrijfscorporatie Integrale JGZ	Rabobank Breda
Bosch Security Systems	Red River Van Eck
Brabants Landschap	ROC West Brabant
Brabantse Delta	Sabic GE
Brabantse Milieufederatie	Shell Moerdijk
Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij	Singelveste Alleewonen
BZW	Sita Reenergie Roosendaal
DSV Solutions	SIW Roosendaal
Cosun	STEC Groep
Dinalog	Stichting Groenhuysen
Doe Duurzaam	Stichting ZET Brabant
Essent New Energy	Surplus
Franciscus Ziekenhuis	Telos
Gemeentelijke Krediet Bank Breda	Tempo-team
GGZWNB	Tennet Zuid
Groenhuysen Roosendaal	Thuisvester
Hogeschool Zeeland	TLN Zuid
Kamer van Koophandel Zuidwest Nederland	Traverse Westelijk Noord-Brabant
KICZ West-Brabant	UWV
Kunstbalie Tilburg	
Lensen Management	Waterschap Brabantse Delta
Lievensberg Ziekenhuis	Waterschap Rivierenland
MEE West-Brabant	Wonen West-Brabant
Mepavex	Woningstichting Woensdrecht
MKB Zuid	Woonservice Meander
NHTV	World Class Maintenance
NV Rewin	Wst. Land van Altena
Philip Morris	ZLTO
Philips Lighting	Zorgverzekeraar CZ

In de maanden april, mei en juni hebben de drie O's in gezamenlijkheid zich gebogen over het visiedeel en een begin gemaakt met het Uitvoeringsprogramma.

In een drietal overlegmomenten is het voorliggende stuk tot stand gekomen. Deelnemers waren:

Vanuit de ondernemers waren dat:

Mw. Ir. Drs. J.Driessen, directeur Shell Moerdijk

Dhr. Ir. W. Sederel, directeur Sabic Plastics

Dhr. A.M. van Beers, directeur DSV Solutions

Dhr. H.Brons, directeur Groenhuysen

Dhr. Drs. B.J.J. van Loon, directeur Surplus Welzijn Breda

Vanuit het onderwijs waren dat:

Mw. Drs. M.J.J. Kamsma, RvB Avans

Dhr. Drs. H.Uijterwijk, RvB NHTV

Vanuit belangenorganisatie waren dat:

Dhr. N.Verdaasdonk, directeur BMF

Dhr. C.A.A. Coppens, bestuurder ZLTO

Dhr. J. Brosens, Sectordirecteur Amateurkunst Kunstbalie Tilburg

Vanuit de overheden waren dat:

Dhr. J.Vos, dijkgraaf Brabantse Delta

Dhr. Drs. J.M.M. Polman, Dagelijks Bestuur RWB

Dhr. Mr. Drs. S.W.Th. Huisman, Dagelijks Bestuur RWB

Dhr.J.J. Hoogendoorn, Dagelijks Bestuur RWB

Dhr. P.A.C.M. Van der Velden, Dagelijks Bestuur RWB